ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ 1932 ԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ. — Նախորդ տարիէն սկսեալ, Մանչուրիոյ մէջ Չին-Ճափոնական պատերազմը, Ազգաց Ընկերակցութեան գործունէութեան մեծ մասը գրաւեց։ Կացութեան որոշ գաղափար մը կազմելու համար Լորա Լիթթընի (Lytton) նախագահութեամբ Յանձնախումբ մը զրկուեցաւ Ծայրագոյն Արեւելք։

Չիներու խնդրանքին վրայ և Դաշնագրի 15րդ յօդուածին համաձայն նախ ժողով գումարուեցաւ և ապա արտասովոր Հանգանակում։

Աջակցութեամբ Մ. Նահանգներու՝ կարելի եղաւ դադրեցնել տալ Շանկայի պատերազմը, ուսկից Մայիսին քաշուեցաւ Ճափոն զօրքը։

Մարտ 11ին Հանգանակումը համաձայնութեամբ յայտարարեց որ ժողովին Անդամ Տէրութիւնները, Ազգաց Ընկերակցութեան եւ Փարիզի Դաշնագրին հակառակ Մանչուրիոյ նկատմամբ ո՛և է կացութիւն չէին կրնար ճանչնալ ինչ ձեւով ալ որ ստեղծուած ըլլար։

Յուլիս 1ին դեռ վեց ամիս երկարաձգեց Յանձնաժողովին պայմանաժամը, հիմնուելով դաշնագրին 11րդ յօդուածին վրայ։ Լորա Լիթթընի յանձնախումբը Հոկտեմբերին կրցաւ ներկայացնել իր քննութեան արդիւնքը։ Լիթթընի տեղեկատուութիւնը կը կայանար մանաւորապէս Մանչուրիոյ մէջ ստեղծուած նոր կառավարութեան շուրջ, և խնդրոյն լուծման երկու ձեւ կ'առաջարկէր։

Նոյեմբերին՝ Յանձնաժողովն ու Հանգանակումը երկար վիճաբանեցան և միաբան կարծիք յայտնեցին հաշուեցնել երկու պետութիւնները։

ՊՈԼԻՒԻԱՅԻ ԵՒ ՓԱՐԱԿՈՒԱՅԻ ՎԷՃԸ. Պոլիւիայի և Փարակուայի Պետութեանց միջեւ վէճը պատճառ եղաւ այլեւայլ նիստերու։ Այն տէն որ ասոնց ներկայացուցիչները Զէզոք տղերու հովանաւորութեան տակ Ուաշինկթընի մէջ կը բանակցէին երկուստէք (ոչ յարձակողական) զինադադարի դաշինք մը կնքելու համար, հիւսիսային Քաքոյի դէպքերը տեղի ունեցան։ Փարակուայի կառավարութիւնը տարբեր մեկնութիւն մը տալով պատահարներուն՝ կ'առաջարկեր խաղաղ ելքի մը հնարքը գտնելու միջոցները։

Երկու կողմէն ծանուցագրեր փոխանակուեցան։ Բազմաթիւ տեղեկատուութիւններ հաղորդուեցան Ազգ. Ընկերակցութեան Դիւանին և ժողովին։ Նախագահը հարկ տեսաւ վիճողներուն յիշեցնել Դաշինքի նկատմամբ երենց յանձն առած պարտականութիւնները։ Երկուքն ալ հաշտութեան ամէն միջոց ձեռք առնելու բարի տրամադրութիւն յայտնեցին։

Ժողովի անդամներէն կազմուած Յանձնախումբ մը հաղորդակցութեան մտաւ Ուաշինկթընի Զէզոքներու Յանձնախումբին հետ եւ պատերազմի դադարման ու խաղաղութեան վերահաստատման համար հարկ դատած միջոցները տեղեկացուց։

ՄԵՄԵԼԻ ՎԻՃԱԿԸ. — Լիթուանիոյ պետութիւնը պաշտօնակ ըրած էր Վարչականի նախագահը և տեղն ուրիշ մը անուանած։ Ըստ Գերման կառավարութեան տեսութեան տիկա համաձայն չէր Մեմելի սահմանագրութեան, ուստի Փեբրուար 8ին ժողովի նկատողութեան յանձնեց խնդիրը. մինչդեռ Լիթուանիա եւս իրաւացի կը համարէր։

Նախնական քննութենէ վերջ, ներկայացուեցաւ Միջազգային Արտադրութեան Մնայուն Ատեանին։ Այս ատեանը կը կազմեն Ֆրանսա, Անգղիա, Իտալիա և Ճափոն։ Այս պետութիւնները կը մերժէին նմանապէս թէ Մեմելի վիճակին խորհրդարանի լուծումը ըստ օրինի եղած չէր։ Ատեանը խորհրդարանի լուծումը օրինաւոր չնկատեց, քանի որ կառավարութենէն անուանուած վարչականը խորհրդարանի վստահութեան քուէն չէր առած։ Մինչդեռ ընդունեցաւ թէ ինչ ինչ պարագաներու՝ կառավարչին իրաւունքն էր վարչականին նախագահը պաշտօնէն հանել։

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ. Ֆինլանտա կը բողոքէր Անգղիոյ պետութեան դէմ թէ պատերազմի ժամանակ իր նաւերը օգտագործած էր։ Երկուստէք ապարդիւն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ժողովին իրաւասու ըլլալուն կամ չըլլալուն վրայ, որով կազմուեցաւ Յանձնախումբ մը։ Վերջինս իրաւունք տուաւ Ֆինլանտայի տեսութեան, դնելով երկու զարտուղութիւններ որոնք դատարանի պէտք է երթային։

Վիճաբարները իրարու հետ համաձայնութեան բանակցութիւններ սկսան, և ժողովը ուզեց որ արդիւնքն երեն հաղորդուի։

ԱՆԳՂԵՒՊԱՐՍԻԿ ԴԱՏԱՎԷՃ. — Դեկտեմբեր 19ին ժողովը զբաղեցաւ Պարսիկ

կառավարութեան դիմումովը, որ Անգլէս-պարսիկ Օյլի ընկերութեան լուծումը կ'ուզէր։ Դաշնագրին 15րդ յօդուածին վրայ հիմնուած, Անգլիական կառավարութիւնը ժողովին յանձնած էր խնդրոյս լուծումը։

Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան որովհետեւ պարսկական ներկայացուցիչը ժամանակ խնդրեց որպէսզի կարենար հարկ եղած վաւերաթուղթերը պատրաստել։ Ժողովը, սակայն, վաւերացուց այն հեռագիրը զոր Նախագահը երկու վիճաբարներուն պիտի զրկէր որպէսզի խնդրոյն սուր հանգամանք տալէն զգուշանային։

ԼԻՊԵՐԻԱ. — Լիպերիա խնդրագիր ներկայացուց աջակցութիւն ուզելով։ Կացութիւնն ուսումնասիրելու համար՝ Մոնրովիա քննիչներ զրկուեցան։ Այսոնք հարկ տեսան կարեւորութիւնը բարեփոխումներու, որոնք սակայն պէտք էին իրագործուիլ օտար մասնագիտներու հովանաւորութեան տակ։ Կառավարութեան միջոցներու անբաւականութեան պատճառաւ, գործերն յանձնուեցան ամերիկեան երկու խմբակներու՝ որոնք շահագիտութիւն ունէին երկրին զարգացման մէջ։ Սակայն սոյն երկու խմբակներուն հետ դեռ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալուն, բարեփոխութեանց ծրագիրը դեռ առկախ կը մնայ։

Դարձեալ, Լիպերիայի խնդրանքին վրայ, ապստամբ ցեղերը խաղաղեցնելու համար, ժողովը Ուսչպ. Մաքքէնզիին զրկեց որ երկու ամիսէն վերադարձաւ՝ յաջողութեամբ աւարտելով երեն յանձնուած փափուկ պաշտօնը։

ՉԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

Փեբրուար 2ին սկսաւ՝ Հենոբրոնի նախագահութեամբ։ Եօթնասուն պետութեանց ներկայացուցիչներն հաւաքուած էին, որոնցմէ եօթը մաս չէին կազմեր Ազգաց Ընկերակցութեան։

Ժողովը զինաթափութեան նկատմամբ փորձագէտներու ընդհանուր կարծիքն ուզեց։ Յանձնաժողով մը կազմեց ուսումնասիրելու և կազմուրելու համար եղած առաջարկներն ու ծրագիրները, ի հարկին մասնական յանձնաժողովներ, ենթայանձնաժողովներ և յանձնախումբեր հաստատելու դիտաւորութեամբ։

Ընդհանուր Յանձնաժողովի անդամները հինգ էին, ցամաքի, ծովի, օդային, քաղաքական և ազգային պաշտպանութեան (պատերազմական)։

Յանձնաժողովը իրը հիմ իր վիճաբանութեանց ընտրեց 1930ի Սահմանադրութիւնը, պահելով ծրագիրն ընդարձակելու և փոփոխութիւններ ներկայացնելու ազատութիւնը։

Ակնդրէն սահմանեց որ որոշողութիւններն Ընդհանուր յանձնաժողովի վճիռներուն ենթարկուին։ և հետեւեալ սկզբունքները դրաւ.

ա) Ազգաց Ընկերակցութեան 8դ յօդուածին համաձայն ստիճանաբար պէտք է իրագործուէր սպառազինութիւնները նուազումը, Ազգ. Ընկերակց. ժողովին որոշողութենէն վերջ.

բ) Նոյն յօդուածին համաձայն, պէտք եղած կարգադրութիւնները պիտի իրագործուին, որոշելու համար զինաթափութեան ստիճանաբար նուազումը՝ համաձայնեցնելով իւրաքանչիւր ազգի պէտքերուն և միջազգային յանձնառութեանց, նկատելով քաղաքային և ծովային գիրքերը.

գ) Ընդունիլ որակական զինաթափութեան սկզբունքը. այսինքն զէնքերու որոշ դասակարգեր կամ տիպարներ՝ զորս ունենալը կամ անոնց գործածութիւնը ամբողջապէս արգիլուի պետութեանց, կամ հասարակաց համաձայնութեամբ ընդհանրանան.

դ) Այս նպատակին հասնելու համար յանձնաժողովներ կազմել որոնք ուսումնասիրեն ցամաքի, ծովի և օդային բոլոր ուժերը, մասնաւորապէս յարձակողականները՝ որոնք աւելի սարսափելի են քաղաքային անպաշտպան ժողովրդեան համար։

Առաջարկութեանց քննութիւնները շատ դիւրին եղան մասնագէտ յանձնաժողովներուն մէջ, սակայն Ընդհանուր Յանձնաժողովին այլեւայլ պատգամաւորներու տեսութիւնները իրարու չհամաձայնեցան։

Մասնագէտ Յանձնաժողովներու կից անուանուեցան առանձին յանձնախումբեր, մասնաւոր կերպով ուսումնասիրելու համար տարբերական և մանրէական, զէնքերու չինութեան և վաճառականութեան ու զինաթափութեան գործնական և բարոյական բոլոր խնդիրները։

Ընդհ. Յանձնաժողովը քննութեան առաւ մասնագէտ Յանձնախումբերու զանազան առաջարկներն ու տեղեկատուութիւնները, արգիլելու համար տարբերական նիւթերու պատերազմը, մեծ հրետանիի կիրարկութեան չափը, յարձակողական կառքերու տարողութիւնը, և օդային զէնքերու եւ տաւտնակներու գործածութիւնը։ Ընդհ. Յանձնաժողովին գլխաւորաբար ներկայացուած ծրագիրներն եղան Հուվերի, Ֆրանսայի, Անգղիոյ և Իտալիոյ պատրաստածները։ Յուլիս 10ին նկատի առնուեցան այս առաջարկները և քննութեան ենթարկուեցան՝ պատգամաւորներու գաղափարները իրարու մօտեցնելու համար։

Միեւնոյն ժողովին մէջ Գերման պատգամաւորները յայտարարեցին թէ հետագայ նիստերուն չէին կրնար մասնակցիլ՝ եթէ տերութեանց միջև հաւասարութեան իրաւունքը չընդունուէր։

Այս առաջարկը կասեցուց պատգամաւորներու գործը մինչեւ որ դարձեալ միացան Անգղիա, Գաղղիա, Իտալիա, Գերմանիա, Միացեալ Նահանգներ, և համաձայնեցան իրաւունք տալով Գերմանիոյ և դաշնագիրներով զինաթափուած փոքր տերութեանց՝ որոնք իրենց ապահովութեան համար հարկ եղած միջոցները կրնային ունենալ։

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՐ

1931ի Հանգանակումբէն ընդունուած սպառազինման դատարը 1932 Նոյեմբ. 1ին կը վերջանար։ Ժողովը դեռ չորս ամիս ալ երկարաձգել առաջարկեց այս ժամանակամիջոցը և 51 տերութեանց ներկայացուցիչները երենց հաւանութիւնը յայտնեցին։

ԲԵԼԼԵԿՐԻՆՈՑ

digitised by A.R.A.R.@